LIMBA POETICĂ A LUI OCT. GOGA

DE

GH. BULGĂR

Ca poet Octavian Goga s-a impus în primul deceniu al acestui vea atît prin originalitatea ideilor, prin puternica imagine realistă a vieț poporului romîn din Ardealul înrobit de monarhia habsburgică, cît prin forța expresivă a limbii și stilului său artistic. Personalitatea crea toare a scriitorului s-a conturat pe deplin în primul său volum de versu apărut la Budapesta, la sfîrșitul anului 1905, purtînd titlul simplu „Poezii"

În acest volum s-au sintetizat concepția și procedeele artistice car au cîștigat repede și unanim adeziunea cititorilor și a criticii literare Academia Romînă, pe baza raportului lui Titu Maiorescu [1], a și premia volumul, la numai cîteva luni de la apariția lui. Încă foarte tînăr (ave abia 25 de ani), O. Goga devine poet național. Faptul e explicabil dac ținem seama că într-un moment istoric de înverșunare contra oprimăr politice și sociale versul inspirat al poetului exprima într-o formă nouă atrăgătoare, tristețea oprimării și năzuințele ardelene spre eliberare

Dă-mi tot amarul, toată truda,
Atîtor patimi fără leacuri,
Dă-mi viforul în care urlă
Și gem robiile de veacuri.
— De mult plîng umiliții-n umbră,
Cu umeri gîrbovi de povară...
Durerea lor înfricoșată
În inimă, tu mi-o coboară.

(„Rugăciune")

[1] *Analele Academiei Romîne*, S. II, t. XXVIII, partea ad-tivă, 1905–1906, p. 272 Citim aici: „Sîntem mișcați de puterea unui limbagiu poetic".

BDD-A10360 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:00 UTC)

Mesajul acesta suna nu ca o rugăciune umilită, resemnată, ci ca un preludiu al răzvrătirii care, mocnind de veacuri, se pregătea să se dezlănțuie cu o violență necunoscută. Cuvîntul și tonul poetului nou erau *altceva* decît ne spuseseră pînă atunci poeții noștri. Goga identificîndu-se cu trecutul poporului în numele căruia vorbea, călăuzit de aceleași sentimente care stăpîneau imensa majoritate a ardelenilor dornici de libertate și de o viață mai bună, vestea „înfricoșatul vifor al vremilor răzbunătoare", vorbea profetic despre „înfricoșata zi de mîine", despre „duhul răzvrătirii negre" care avea să răzbune nedreptățile și robia și pe cei care de „atîtea veacuri umilite își gem strivita răzbunare".

Identificarea poetului cu cele mai generale și mai acute tendințe politice și sociale ale vremii, exprimată artistic, cu sinceritate, într-o limbă înzestrată cu toate atributele stilului solemn, cvasisacramental, se inspiră atît din vechile tradiții ale culturii noastre, cît și din tezaurul folcloric al poporului. Arta poetului a adăugat limbii noastre artistice noi sinteze și invenții metaforice strălucite. Creația lui însă n-a avut, din nefericire, un curs, firesc, ascendent. Poezia-program a primului său volum de impresionant debut și definitivă consacrare, cu tot ecoul uriaș pe care l-a stîrnit, a fost urmată de rătăciri care au umplut de amărăciune pe poet și pe cititorii săi.

Adevărata artă a lui Goga, autenticul sunet al lirei sale inspirate, au rămas închise mai ales în filele „Poeziilor" publicate în 1905. „...Octavian Goga a făcut de două ori nedreptate poeziei sale, o dată prin alunecarea pe panta naționalismului burghez, înstrăinîndu-se de creația poetică și de inima poporului, apoi prin aderarea la fascism (același rău la potențial mai ridicat), care l-a rupt definitiv de interesele adevărate ale țării", — precizează poetul Mihai Beniuc în prefața la recenta ediție a versurilor lui Goga." Experiența politică lamentabilă a ucis pe poetul cu accente revoluționare de la începutul acestui veac și l-a făcut să lase pe plan secundar activitatea literară căreia îi era destinat. Totuși meritul mare al lui Goga — se spune în continuare în prefața citată mai sus — este de a fi ridicat aspectele oarecum cotidiene ale vieții altoite pe o suferință milenară la rangul de înaltă poezie, menită să însuflețească, să cheme la luptă de eliberare națională. Chiar și sentimentele religioase, care merg pe linia tradiției sătești, îndeplinesc aceeași funcțiune socială".

★

Poetul se cuvine însă prețuit în ceea ce are el mai bun, mai reprezentativ pentru arta noastră națională. Or, Goga e aproximativ întreg în primul său volum pe care l-am pomenit. Cine urmărește explicarea originalității fundamentale a artistului e obligat să țină seama în primul rînd de acest volum. Ne vom opri deci la „Poezii", pentru a încerca să

BDD-A10360 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:00 UTC)

desprindem aspectele originale ale limbii și stilului, în strînsă legătură cu fondul de idei al operei.

Poezia lui O. Goga se impune cititorului de la primele versuri prin aspectul popular, prin simplitatea și naturaleţea comunicării. Fondul general, vechi, al limbii constituie principala sursă a invenţiei lui poetice; un colorit plastic inedit aduce și vechea noastră literatură, mai ales în latura ei religioasă. Nu e refuzat nici neologismul, cînd nevoia precizării nuanţelor de gîndire și de sentiment îl cere. Vorbind despre aspectele vieţii rustice și despre gîndurile și credinţele lui, graiul se adaptează la cadrul general al mediului:

Trei pruni frăţîni, ce stau să moară,
Îşi tremur' creasta lor bolnavă,
Un vînt le-a spînzurat de vîrfuri
Un pumn de fire de otavă.
Cucuta creşte prin ogradă
Şi polomida-i leagă snopii...
— Ce s-a ales din casa asta,
Vecîne Neculai al popii!...
(„Casa noastră")

Predominante în acest mediu rural sînt cuvintele populare, termeni specifici limbii vorbite: *frăţîne*, *otavă*, *ogradă*, *polomida*, *stau să moară*; și încă alţii din versurile necitate ale aceleiași poezii: *şindilă*, *cuscră*, *merinde*, *glugă*, *a ţinea isonul*; uneori lexicul capătă aspecte regionale ardelenești: *vost'*, *meşter-grindă*.

Caracterul popular se vede și în fonetismul formelor: *părete*, *pîne*, *blăstem*, *stînge*, *ţînţă*, *pîne*, *sara*, *săcure*, *hodini*, *premeni*, ca în versurile:

Strîngînd *săcuri* la subsuoară (p. 15);[1]
Ca o vecernie domoală
Se *stînge* zvonul din dumbravă (p. 21);
A *sămănat* nădejdea vieţii noastre... (p. 59);
Azi *ţîntele* de nestemate
Culege-le din cingătoare (p. 113) etc.

★

Întîlnim de asemenea înmuierea unor sunete: *ceriu*, *vestitoriu*, *mieu*, *bielşug*, *chiema*, *îngenunchiam*, *ochielari*.

Aceste particularităţi regionale, mai degrabă populare, dau un colorit particular exprimării. Ideile și sentimentele tumultuoase au nevoie de o mare varietate lexicală; cuvîntul rar e chemat să fixeze peisajul, acţiunea și oamenii. Deși neobișnuite, cuvintele se lămuresc perfect în context și devin sugestive prin haina vechimii, prin explicarea nouă a tîlcurilor: „Du-l cu tine meşteşugul Care ne-ntărea *soborul*" (p. 67);

[1] Trimit la paginile volumului din 1905.

BDD-A10360 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:00 UTC)

„moșnegi *cetești* ai cărților din strană" (p. 27); „banul nu mai *umblă* azi" (p. 66); „puse Mura un *creițar*" (p. 65); „*cetluind* pe patru strune/Taina zvonurilor multe" (p. 125); el va fi *județul* ceasului de mîne" (p. 120). La exemplele citate se pot adăuga alte cuvinte spicuite din alte poezii ale acestui volum (reprezentativ pentru mentalitatea și graiul de ieri al Ardealului): „*bucoavna* ta supt *pravul* de pe grindă" (p. 26); „Și-au *orînduit* să fie / Un pribeag din orice casă" (p. 23); „*Dumiriți de-o pildă veche* Îl ascultă doi cumetri" (p. 86). Uneori variantele regionale capătă forme diferite, deși apar la mică distanță unele de altele: *cîrcimă* (p. 72), *cîrcimar* (p. 74), dar și *crîșmar* (p. 72).

★

Aceste particularități ale limbii noastre nu dau poeziei un aspect vetust, mai puțin valabil azi decît ieri. De fapt cu Goga se întîmplă același lucru ca și cu Eminescu sau cu Creangă: elementul popular intră în țesătura contextului și capătă strălucirea creației folclorice, a noutății artistice cristaline; de aceea poezia lui, de la apariție, s-a contopit cu tezaurul literaturii de esență anonimă, rod al creației colective. Astfel Goga — fapt puțin comun pentru poeți în general — a devenit dintr-o dată popular, o poezie pe buzele tuturor. Apropierea și chiar confundarea creației lui poetice cu literatura folclorică a fost determinată și de forma, de limba și stilul versurilor sale: simplitate fără căutare, noutate fără ostentație. Poetul însuși a mărturisit că și-a scris versurile „avînd la bază folclorul, limba romînească vorbită în regiunea în care m-am născut; al 2-lea, cărțile bisericești; al 3-lea, literatura cultă". („Fragmente autobiografice", p. 36).

Din frumusețile graiului popular au pătruns în poezia lui Goga și un considerabil număr de proverbe, zicători, expresii și locuțiuni care întăresc puterea plastică a versului, îi lărgesc baza metaforică și dau imaginii aspect de originalitate necăutată. Iată cum poetul aspiră la un trai simplu:

Să ne-așezăm în sat la noi
S-avem în deal o casă,
Să fiu cel mai cuminte-n sat
Și tu cea mai frumoasă.

Să vie și mama la noi,
Că-i necăjită tare,
Să aibă tichn'un an ori doi
Ori cît pămînt mai are.

Și să trăim acolo-n munți
De cît trai avem parte,
Eu sara să-mi adun sătenii
Și să le spun din carte...

(„Dorința")

BDD-A10360 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:00 UTC)

Potrivirea dintre conținut și expresie e izbitoare. Din punct de vedere lexical înregistrăm polisemia lui *cuminte* = *a*) „om priceput, învățat, citit"; *b*) „așezat, cumpănit, la locul lui", exprimînd un complex de calități esențiale pentru un bărbat, cum *frumoasă* exprimă o însușire de preț pentru o femeie; repetarea construcției superlative, schimbînd doar adjectivele: *cuminte-frumos*, deschide seria altor construcții în genul graiului popular: *să aibă tichnă*; *cît pămînt mai are*; *de cît trai avem parte*; *să le spun din carte*.

Se poate întocmi un bogat registru de astfel de expresii, proverbe, forme stilistice de sursă folclorică, pe care poetul le folosește pentru a da adîncime și vioiciune versurilor sale. Textele religioase sînt și ele puse la contribuție prin îmbinare cu lexicul popular:

Bea și dumneata, părinte,
Dumnezeu să-ți ție darul —
Să mai poți ceti psaltirea
Și să poți goli paharul.

— Că noi bem de patru zile
Cu cîrcimarul, umfle-l zmeii,
Bem, părinte, ca la nunta
De la Cana Galileii.

(„Cîntece III")

Din atmosfera solemnă, a textelor sacre, poetul a luat pe: *a ceti psaltirea*, *nunta de la Cana Galileii*, *a face din apă vin* (minune narată de tradiția religioasă), pentru a le asocia cu termeni și expresii populare: *dumnezeu să-ți ție darul*; *a goli paharul*; *umfle-l zmeii*; *bată-l crucea maicii sfinte*; *ne-am prăpădi*. Poezia este o frumoasă evocare a unui tablou din viața de ieri a satului românesc; și nu întîlnim aici nici un neologism, nici o construcție forțată, nici o inovație lexicală. Tabloul se întregește din cuvinte vechi, într-o lumină pătrunzătoare, într-un contur perfect, plin de umor, de vioiciune, de spirituală reconstituire. În evocarea concentrată a cîtorva amănunte trăiește un optimism caracteristic poporului nostru.

★

Nu trebuie să tragem însă concluzia din cele arătate pînă acum că poetul ar evita neologismul; valorile expresive ale cuvintelor noi, de care evoluția modernă a culturii noastre a avut atîta nevoie, apar uneori pentru a da precizie și varietate ideilor și faptelor. Ibrăileanu observase de mult (în „Viața românească" din 1916) caracterul *intelectual* al creației poetice a lui Goga. Neologismul însă apare destul de rar, cum e firesc, în aceste versuri închinate zugrăvirii oamenilor simpli, a mediului de la țară. Nu-

BDD-A10360 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:00 UTC)

mărul neologismelor a crescut în volumele ulterioare ale poetului, cînd inspirația lui s-a oprit mai des asupra mediului urban. În acest volum, chiar în poezii ca: „Plugarii", „Casa noastră", „Dascălul" „Clăcașii", Goga a recurs la formații lexicale moderne pentru a putea reda la nivel contemporan ceea ce frămînta mintea și simțirea semenilor săi. Întîlnim versuri în care lexicul nou, redus ca volum, intră ca element necesar expresiei poetice:

A mea e lacrima ce-n tremur
Prin sita genelor se frînge,
Al meu e cîntul ce-n pustie
Neputincioasa jale-și plînge.
Ci-n pacea obidirii voastre,
Ca-ntr-un întins adînc de mare,
Trăiește-nfricoșatul vifor
Al vremilor răzbunătoare.

(„Plugarii")

Cuvinte ca: *răzbunător*, *cînt*, *pace*, *cetățuie*, *har* creează impresia că ne aflăm într-un larg domeniu de neologisme. Ele au o dublă funcțiune în poezie: intensifică acçentul patetic al evocării și dau aspect de actualitate, de înnoire instrumentului expresiv. Dacă cercetăm volumul de „Poezii", pentru a vedea raportul dintre cuvinte vechi, populare și neologisme, găsim aproximativ 82% cuvinte din fondul comun al limbii, 15% regionalisme și cuvinte vechi din textele religioase și abia mai puțin de 3% neologisme. Există însă multe poezii („De la noi", „Sara", „Singur", „La stînă", „Toamna", „Zadarnic", „Bătrînii") care descriu un colț din viața sau din natura rustică, în care e firesc ca neologismul să lipsească cu desăvîrșire. În schimb în versurile precumpănitor lirice, confesiunea subiectivă recurge din loc în loc la neologisme: „cetatea *eternelor* stele" (p. 49); „Și-n graiul lor plînge și n-are *repaos*/Amarul nădejdiilor noastre" (p. 62).

Apariția în poezie a neologismului în această fază importantă a creației lui Goga o putem considera ca o raritate. O mai atentă cercetare a lexicului poeziilor din primul volum ne arată că într-o poezie ca „Solus ero", detașată de tematica generală a celor mai importante poezii cu conținut social-politic, poezie personală, lirică prin excelență, are puține neologisme, deși modul romantic de a-și dezvălui simțirea putea atrage în sfera construcțiilor poetice multe cuvinte noi, multe nuanțe lexicale necesare redării unor stări psihologice complexe. Însă puține poezii găsim în acest volum din care să lipsească termenii religioși, expresiile împrumutate din textele sacre. Într-o poezie adresată „cîntăreților de la oraș", în care ne-am aștepta să întîlnim multe neologisme, dat fiind mediul și tema poeziei, poetul se exprimă totuși aproape exclusiv numai cu aju-

BDD-A10360 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:00 UTC)

torul fondului vechi de cuvinte și expresii românești. Dar nu lipsesc cuvintele ca : *praznic, hirotonire, sfînta ei cîntare, glasul nost' cuvîntă, Dumnezeul neamurilor toate, nădejdea vieții noastre.* Este, dacă se poate spune astfel, un paradox al procedeelor artei poetului nostru : temele cele mai actuale, cele mai moderne sînt dezvoltate cu ajutorul limbii vechi, al limbii populare, al expresiilor statornicite de veacuri.

Într-o epocă de experiențe moderniste și de intensă circulație a neologismului în literatură, Goga scrie o operă excelentă, aproape exclusiv cu elementele limbii vechi, ale graiului popular. E una din trăsăturile fundamentale ale originalității artei sale poetice. În momentul în care apărea volumul de poezii al lui Goga, versurile lui îmbrăcau deci cea mai românească haină ; același lucru se întîmplase cu opera de maturitate a lui Eminescu, Creangă, Caragiale, Coșbuc și Sadoveanu. Acești scriitori au zugrăvit realitățile *noastre* în cea mai limpede, mai specifică limbă a poporului nostru. De aici consensul general în aprecierea superlativă a artei lor literare ; de aici permanența, durabilitatea operei lor, rezonanța adîncă pe care o găsește creația lor în cititorii fiecărei noi generații.

★

Tonul biblic care putea ascunde fondul adînc protestatar a convenit deci poetului. Dar creația metaforică din versul unui revoltat se inspiră și din istorie, din paginile de vitejie ale trecutului. Goga se oprește la figura lui Ștefan cel Mare pentru a scoate din opoziția trecut-prezent un argument nou contra tiraniei, contra silniciilor. Glasul poetului capătă energie sporită și amplitudini neobișnuite în readucerea la viață a arhaismului :

Acolo departe spre soare-răsare,
În freamăt de foi de dumbravă,
Pe veci cetluite în marmură rece
Dorm clipele noastre de slavă.
Voi sînteți acolo, viteji pîrcălabi,
Și voi precinstiților vornici,
Statornici în cinstea de lege și țară
În focul credinței statornici.

Acolo dormi și tu, arhangel bătrîn,
Tu Ștefan, sfînt voevoade,
Ce-ai scris strălucirea norodului tău
Cu sînge dujman de noroade.
De sfînta ta dreaptă, de spada ta sfîntă
Spun toate poveștile slovei,
— Să nu se-nfioare de numele tău
Nu-i frunză în codrii Moldovei...

(„De la noi")

BDD-A10360 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:00 UTC)

Invocația la Goga dă perspective optimiste, generate de încrederea lui în viitor : puterea brațului și dreptatea cauzei pe care o apără urmașii lui Ștefan nu pot fi biruite, chiar cînd cumpăna robiei apasă greu asupra poporului. Cu un sever și obiectiv ochi critic Eminescu înfierase decadența contemporană ; cu o credință de fier, pe care i-o dădea cunoașterea vieții, voinței și puterii populare, Goga proiectează în viitor schimbarea radicală a ordinii politice și sociale, apăsătoare la începutul acestui veac :

Simt cum lumină-ncepe să se facă,
Cum moare bezna vechilor păcate
Și sufletul înviforat îmi spune
Că fătul ăst' al patimii amare
Și-al dorului ce moare-n așteptare
E solul sfînt . . . înfricoșatul crainic,
Izbăvitor durerilor străbune.

(„Clăcașii")

Arhaismele care apar : *cetlui* ; *soare-răsare* ; *vornici preacinstiți*, *cinstea de lege și țară* ; *poveștile slovei* ; *purcede* ; *veacuri umilite* etc. întăresc caracterul popular al creației.

Am arătat în alt loc cum și G. Galaction în proza lui, modernă prin tematică, asociază, pe același plan, neologismul de ultima modă cu lexicul specific textelor religioase pentru a da colorit moral și argumentare teologică analizei sale artistice, stilului său literar [1]. Vocabularul plastic covîrșitor popular, punctat cu cuvinte biblice care sugerează însă la Goga o atmosferă de solemnitate, cuvîntul cu care poetul se adresează cititorilor săi e acela al unui propovăduitor — un *vates* — al adevărurilor peremtorii. Cuvîntul încărcat cu prestigiul literaturii ecleziastice, cunoscut din mediul în care a trăit poetul, putea servi bine propagării ideilor proprii. Se știe că pentru cititorii din Ardeal literatura religioasă reprezenta aproape unica formă a culturii propagate în mase pînă în vremuri încă apropiate de noi, astfel încît poezia lui Goga avea pregătit terenul în care să prindă rădăcini. Procedeul tindea și să sugereze, prin asemenea cuvinte încărcate de sensuri adînci, sfințenia adevărurilor spuse răspicat. Goga scrie deci „o limbă biblică" (prin cuvinte, și mai ales prin ton), fără nimic rebarbativ în structura versurilor. Prin asocieri noi și prin cadențe inspirate, poetul evită clișeul și realizează o simplitate lexicală, de construcții, de metafore, în care stă închis un sunet nou, neîntîlnit la alți poeți ai literaturii noastre.

★

[1] *Galaction și limba noastră artistică*, în *Limbă și literatură*, 1956.

BDD-A10360 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:00 UTC)

Aspectul popular și cel arhaic pot fi urmărite și în construcțiile gramaticale. Iată dubla articulare în :

Și hîtrul dascălu'Ilie,
Cel înțelept, glumeț și șchiop,
La vatră răzimat spunea
O pilduire din Isop...
(„Reîntors")

Numeroase pronume au forme populare scurte : „*norocul nost' al tuturora* " (p. 8) ; „*copiii noști tu să-i înveți*" (p. 40) ; „*lucrul ăst că tare-i jelnic*" (p. 45) ; versul prezintă uneori forme de flexiune rară, cerută în special de necesitățile versificației : „doi cărbuni sfiala-și *scapăt*" (p. 66) ; „turla satului *străluce*" (p. 81) ; „sfîrșit el *îngenunche* și zgribură de frig" (p. 107) ; „Și rostul celor vechi *întrupă-l*" (p. 113) ; inversiuni ca : „*Avere-ai* și dumneata/Nepoți să-ți zică moșu" (p. 31) ; „și *plînge-vor* frații de-o lege" (p. 63) ; „*primiți-mă, rogu-vă* iarăși" (p. 42) ; „*rugămu-ne* ție" (p. 56) ; „blînd *zîmbire-ar*" (p. 69). Din construirea unor complemente lipsește prepoziția de legătură cu verbul respectiv : „*luna trece șura popii*" (p. 89) ; „*holdelor* noastre cu spicul de aur... *le fură belșugul*" (p. 56).

În sintaxă întîlnim de asemenea unele particularități ale graiului vorbit, unele construcții frazeologice rare. Iată o comparație de factură regională :

Și are-nvățătură,
Din carte și din gură
Mai multă *și ca* popa,
Ca popa Irimie.
(„Ruga mamei")

Ca în vorbirea poporului, frazele sînt scurte, propozițiile adesea juxtapuse, iar unele subordonate se repetă, atrăgînd atenția asupra amănuntelor :

Luna trece șura popii,
Luminînd în drum pridvorul, —
Pipa moșului nu arde,
Baba și-a uitat fuiorul.
(„Părăsiți")

Se rupe tortul galben al razelor de lună,
Mor visurile albe ce-mi tremură pe strună.
Luceafărul clipirea în negură și-o frînge,
Lumina lui bolnavă se zbate și se stînge.
(„Despărțire")

Natura preocupărilor poetului face să predomine în frazele sale propoziția hortativă, exclamativă, optativă pentru că inspirația scriito-

BDD-A10360 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:00 UTC)

rului este axată pe linia revoltei, a activării resorturilor sufletești capabile să răstoarne rînduiala veche și nedreaptă. Desigur că numărul considerabil de astfel de construcții ar putea duce pe scriitor la retorism. Goga evită banalitatea cultivînd simplitatea graiului popular : rare sînt frazele lungi sau construcțiile sintactice complicate. Gîndul scriitorului se poate urmări ușor în succesiunea propozițiilor scurte.

★

Originalitatea poetului apare cu deosebire în stil, în procedeele specifice ale artei sale literare. Epitetul care determină sau întărește semnificația unui nume adaugă nuanțe noi cîmpului metaforic al cuvîntului determinat :

Sfios amurgul toamnei mohorîte
Își mișcă-ncet podoaba lui *bolnavă*. (p. 29)

Amurgul învestmîntă-n umbre
Smerita frunzei frămîntare,
Și pare tînguiosul freamăt
Un glas *cucernic* de tropare.
(„Clăcașii")

Epitetele sînt luate din categoria determinărilor morale. Ele intensifică peisajul sufletesc, descripția frămîntărilor colective : *podoaba bolnavă* ; *tînguiosul freamăt* ; *suflete moarte* ; *viață deșartă* ; *munca măsteră, crudă* ; *ceată tristă de-ngropare* ; *arșița ucigătoare* ; *secera cu sclipire nendurătoare* (din „Clăcașii"). Astfel de adjective dau însuflețire și dimensiuni umane lucrurilor și acțiunilor descrise. Goga și-a ales epitetele adesea din lexicul literaturii religioase, colorînd biblic versurile sale : *praznicul păgîn* (p. 46) ; *drept vestitorule apostol* (p. 23) ; *un glas cucernic de tropare* (p. 47) ; *clipele noastre de slavă* (p. 55) ; *Tu preacurată rază* (p. 111). Se impune de asemenea observația, în legătură cu epitetele, că poetul, pentru a fi în tonul general al „cîntării pătimirii noastre", dă o mare circulație unor determinări ca : *rătăcitor, pribeag, trudit, pustiu, pierdut, strivit, jelnic, maștер*. Latura optimistă a cîntecului său e exprimată prin puține epitete, luate din seria îndemnurilor revoluționare : *înfricoșatul vifor al vremilor răzbunătoare* (p. 9) ; *vifor năpraznic cu brațe de flăcări* (p. 64) ; *și-un gînd păgîn mă-nfioară* (p. 103).

Metaforele poetului capătă energie și realism în descrierea vieții și a năzuințelor eliberatoare ; ele sînt construcții admirabile prin simplitate și noutate :

Frați buni ai frunzelor de codru
Copii ai mîndrei bolți albastre,
Sfințiți cu lacrimi și sudoare
Țărîna plaiurilor noastre !

BDD-A10360 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:00 UTC)

Din casa voastră, unde-n umbră
Plîng doinele și rîde hora,
Va străluci odată vremii
Norocul nost'al tuturora.

(„Plugarii")

Dacă ar fi să consemnăm cele mai reușite metafore, personificări, alegorii din volumul „Poezii", numărul lor ar fi considerabil și din el n-ar putea lipsi imagini artistice ca :

În coapsa grăitoarei miriști
De vreme plugul vostru ară (p. 7).

Cu grele răsuflete apele dorm,
Pe lanuri dorm spicele grele,
Asupra pădurii veghează de sus
Cetatea eternelor stele.

(„Dimineața")

Cuvintele vechi capătă, în construcția metaforică, prin vecinătăți neașteptate, o forță sugestivă nouă : *A noastră moșie frumoasă nespus/Grumazul și-a-ntins spre pierzare* (p. 56); *Acum văduvite/Zac sfintele tale oțele ... Mărit voevoade, — în țara ta azi/Și vise și fulgere-s moarte ...* (p. 55). În amănuntele evocării istorice a poeziei recunoaștem virtuțile *epice* ale unei puternice inspirații. Poetul, fără a fi un „laudator temporis acti", caută un fundament istoric, o justificare logică, firească revoltei. Cuvîntul său devine chemare de luptă.

Cît de grea era atmosfera acelor ani despre care ne vorbește poetul ne putem da seama din tristețea copleșitoare pe care o cuprind versurile poeziei „Zadarnic" cu multe construcții stilistice apropiate de limba vechilor texte biblice :

Zadarnic vii cu cartea, cu gînd să-mi dai canoane
Și vrei să mă cumineci, părinte Solomoane,
Cucernic faci aghiazmă și mîna ta părinte,
Stropește casa tatii, ca bine s-o cuvinte.

Finalul poeziei nu sugerează nici o modalitate de îndreptare; ticăloșia vremurilor și a oamenilor e atît de mare încît nici formula sacramentală, nici invocarea puterii supranaturale nu pot consola pe poet. Cînd vorbește — ca aici — despre sine, înțelegem că versul nu e gratuit, nu-i o tînguire lirică provocată de deprimări romantice, ci prefigurează simbolul suferinței colective : *Dar în zadar mă-nvălui încet cu patrafirul/Și fruntea mea fierbinte o răcorești cu mirul ...* Tot ceremonialul, toată solemnitatea

BDD-A10360 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:00 UTC)

actului pios nu ajută. Dar violențele nedreptății vestesc începutul răzvrătirii. Zădărnicia actelor de pietate nu sugerează renunțarea; dimpotrivă, versul cheamă indignarea, pregătește dezlănțuirea acțiunii, de vreme ce răbdarea a ajuns la capăt.

Aceste adevăruri pe care le desprindem din întreaga dezvoltare a poeziei celei mai bune a lui Goga sînt sugerate chiar de structura volumului de care ne ocupăm. El se deschide cu o „rugăciune" dar are în final „Clăcașii", tablou zguduitor prin relatarea amănuntelor, a mulțimii și a adîncimii suferințelor poporului muncitor, prin acumularea în serii bogate a determinărilor stilistice care gradează, intensifică ideea fundamentală, pivotul tabloului:

Erau clăcași: oștenii fără număr
Ce duc războiul mare-al tuturora,
Cei ce se stîng în neguri și uitare
Și cad și mor de cruda-mpovărare
A tuturor durerilor din lume...

Robia și chinul lor vor avea un capăt; o schimbare radicală e sugerată de metafore luate din cronicari: „jalea din viitorime" se va sfărma; „județul ceasului de mîne" va zdrobi „cartea legilor bătrîne".

★

Prin comparații și repetări ale unor cuvinte poetul dă un accent intensiv imaginii și unor contexte poetice originale:

Tu *frate* plînsetelor noastre
Și răzvrătirii noastre *frate* (p. 16).

Vesmîntul *nou* de *nouă* sărbătoare (p. 121).

La noi de *jale* povestesc
A codrilor desișuri
Și *jale* duce Mureșul
Și duc tustrele Crișuri.
(„Noi")

Un astfel de procedeu (frecvent în poezia lui Goga) realizează ideea de superlativ, ideea de forță considerabilă a acțiunii și de persistență a unei trăsături dată de determinant: „*Statornici* în cinstea de lege și țară/În focul credinței *statornici*" (p. 55); „de *sfînta* ta dreaptă, de spada ta *sfîntă* spun poveștile slovei" (ibid.); „cu brațul *greu* de *greul* răsplătirii". (p. 121).

BDD-A10360 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:00 UTC)

Și în poezia intimistă întîlnim aplicarea acestui procedeu folosit de altfel și de Eminescu :

Tu să-ți pleci *ușor* genunchii
Și *ușor* să-ți pleci grumazul (p. 68).

Același scop de întărire a imaginii îl slujește și *antiteza*. Din sinteza contrastelor sentimentul capătă relief :

Sădește-n brațul meu stăpîne
Tăria *urii* și-a *iubirii* (p. 4).

Plîng doinele și *rîde* hora (p. 8).

Cînd *umbre mor* și *scapără lumina*
Din negura zburînd biruitoare (p. 58).

Din lăută două știe :
Una-i *dor* și una-i *jele* (p. 73).

Personificarea elementelor neînsuflețite aduce în construirea stilistică a versurilor inovații surprinzătoare. Iată chipul original de a poetiza realitatea în cele mai diverse fețe ale ei :

Blînd tainele vi le desface
Din sînu-i milostiva glie,
Căci toată floarea vă cunoaște
Și toată frunza ei vă știe (p. 7).

Sfios amurgul toamnei mohorîte
Își mișcă-ncet podoaba lui bolnavă (p. 29).

Atîtea veacuri umilite
Își gem strivita răzbunare (p. 47).

Stelele sus călătoare
Fete mari clevetitoare
Mi-au spus vîntului oftatul
Și mă știe satul (p. 76).

Umanizarea lucrurilor, a cadrului natural prin sensibilizarea materiei este de două ori în avantajul poeziei : întîi pentru că ceea ce întîlnește poetul în drum devine asociat gîndirii și simțirii sale, un aliat care pledează cu aceeași căldură și putere de convingere cauza poeziei-program, în al doilea rînd, în locul descripției, al narațiunii simple și uniforme, în fața noastră apare mișcarea, dinamismul a tot ce capătă viață sub pana poetului, pentru a se alinia intenției lui artistice : prezentarea vie a realității, a oamenilor și a momentului istoric, tragic, pe care-l îmbrățișează cuprinzător, cu ardoare și patetism lira lui O. Goga. Poetul vorbește deci nu numai cu semenii săi, ci și cu codrii, cu apele, cu păsările, cu vestigiile sacre ale amintirilor istorice sau ale mediului familiar, în care s-au

BDD-A10360 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:00 UTC)

depus bucurii și tristeți vechi, dar din care pot răsări îndemnuri noi la viață și la luptă :

Slăvite fărmituri a vremii,
De mult v-au îngropat văleatul ...
Neputincios pari și tu astăzi —
Te-a-ncins cu lanțuri împăratul.
Ca unda ta strivită gemem
Și noi tovarășii tăi buni.
Dar de ne-om prădădi cu toții
Tu, Oltule, să ne răzbuni ! (p. 16)

Cu fruntea-n țărînă, plîngînd azi ne vezi
Din slavă, cerescule soare ;
Rugămu-ne ție, azi sufletul nostru
Tu lasă-l departe să zboare.
Trimite și vîntul, pribeagul drumeț,
El crainicul bolții albastre,
Să ducă departe pe aripa lui
Cuvîntul strigărilor noastre (p. 54).

Acest mod de a se exprima este apropiat de procedeele folclorului, ale creației populare, în care personificările, repetițiile, antitezele sînt frecvente. E suficient să ne gîndim doar la „M i o r i ț a" sau la „T o m a A l i m o ș" pentru a ne aduce aminte cum poetul anonim transferînd atributele simțirii umane mediului, lucrurilor, naturii întregi, dă mișcare și profunzime de sentiment întregii construcții poetice.

★

Un ultim aspect al creației stilistice trebuie pomenit aici : folosirea expresiilor populare în structura poeziilor. Acordînd acestora rolul de metaforă, construcția poetică devine sintetică, sugestivă prin încărcătura afectivă pe care o poartă. Integrarea acestor elemente cristalizate de veacuri în ritmul vioi al versurilor, asigură poeziei un caracter generalizator, o mai ușoară pătrundere în circuitul folclorului (de aceea poeziile lui Goga au ajuns mai repede, mai departe decît ale oricărui poet, un bun al tuturora, ca și folclorul), garantează simplitatea și armonia creației poetice. Iată cîteva modalități estetice ale valorificării tezaurului limbii noastre :

Și cîtor cîntece la joc
Țineam cu glasul mieu isonul (p. 19).

Că mă-nsuram cînd isprăveam
Cu slujba la-mpăratu !
Doar casă-aveam în rînd cu toți —
— Cum m-ar cinsti azi satu ! (p. 31)

Am plîns și gîndul m-a bătut
Să mă întorc la casa noastră (p. 33).

BDD-A10360 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:00 UTC)

Iar cînd poetul se regăsește printre ai săi, la țară, gîndurile lui capătă o haină încă mai adecvată simțirii și graiului popular :

Măi crîșmare Niculaie,
Ce mai zici de lumea asta,
Dumnezeu să-ți ție vinu'
Și norocu' și nevasta.

Cum mai umblă tîrgurile ?
Ți cam acru vinu' vere,
Dar ți-e harnică nevasta,
Arz-o focul de muiere ! (p. 72)

★

Toate aceste aspecte originale ale fondului și formei poetice produc un ecou adînc, durabil, în cititorii de azi ca și în cititorii de ieri. Vremurile s-au schimbat cu totul de cînd, în urmă cu mai bine de o jumătate de veac, tînărul poet Octavian Goga și-a tipărit mesajul lui poetic cu încredințarea că avea să spună *ceva nou* contemporanilor săi. Versurile lui nu s-au perimat, pentru că în arta lui s-au cristalizat stări de conștiință și de simțire care sînt ale omului tuturor veacurilor, ale tuturor generațiilor : dorul de libertate, de dreptate, de adevăr și frumusețe ; avîntul tinereții eroice și umanitatea gestului care alintă sau care revoltă ; tulburarea îndrăgostitului și chemarea grandorilor naturii ; exaltarea patriotică a gloriilor străbune pecetluite în documentele istoriei, și tot ceea ce înfrățește generațiile între ele. Toate acestea zac latent în inima și cugetul omului de totdeauna. Poeții care au cîntat în versuri inspirate ceea ce se află mai adînc în conștiința noastră, ceea ce e mai adevărat, mai nobil în gîndurile și sentimentele omului și și-au îmbrăcat într-o limbă aleasă elanul lor poetic rămîn prin arta lor aproape de inima fiecărei generații. Goga este din această categorie de creatori.

Experiența poetică atît de rodnică a lui Eminescu a fost reeditată de poetul ardelean la un mod personal de interpretare a vieții și năzuințelor vremii sale. Versul său lapidar a exprimat în formă nouă aspectele caracteristice ale realității satului, ale provinciei ardelene, într-un moment de răscruce cînd tensiunea luptei pentru libertate și progres atinsese poate apogeul. Azi numai cadrul general al motivelor care l-au inspirat are un caracter *documentar*. În amănunt fiecare poezie concretizează o stare de spirit umană, o experiență a vieții în care cititorul întîlnește tonuri profunde și eterne, care-i fac sensibilitatea să vibreze și să se recunoască în cîntecul poetului. Prin apropierea limbii poetice de modelul cristalin al folclorului, imaginea a căpătat claritate și simplitate clasică, devenind accesibilă tuturor. Se spunea cu dreptate încă în raportul academic din 1906, că poezia lui Goga e „izvorîtă și întoarsă de-a dreptul în creația folclorică".

BDD-A10360 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:00 UTC)

Şi pentru a nu uita că acest artist al limbii noastre a rămas poet pînă la sfîrşitul vieţii sale, cu toate rătăcirile care i-au întunecat anii din urmă mai ales, îmi îngădui să citez cîteva versuri din volumul postum „Din larg" (1939), versuri care impresionează adînc sufletul oricărui iubitor de poezie adevărată :

Cărbunii cînd ţi-or arde-n vatră
În seri de ani tîrzii şi goi,
Tu stînd la lespedea de piatră
Să te gîndeşti c-am ars şi noi ...

Iar cînd din ochii de jăratic
Vor tresări scîntei-scîntei,
Să ştii că visul meu sălbatic
S-a mai aprins odată-n ei (p. 54).

★

Volumul lui Goga din 1905, „Poezii", „aducea o lume nouă, un sentiment nou şi o formă nouă", cum bine observa Ibrăileanu. Lumea nouă : asupriţii, victimele silniciilor politice şi sociale ; sentimentul nou : tristeţea şi protestul lor, credinţa în dreptatea de mîine ; forma nouă : versul energic şi sinteza expresivă a tezaurului vechi popular al limbii. Poate nici unui scriitor al acestui veac ca lui Octavian Goga nu i se potriveşte mai bine definiţia pe care Tudor Arghezi a dat-o stilului : „Stilul pare să fie meşteşugul de a da cuvintelor duritate, relief, culoare şi însufleţire". Prin astfel de calităţi ale versului, prin inspiraţia-i patetică şi prin ataşamentul profund faţă de popor, aşa cum se oglindeşte în cel mai preţios şi mai reprezentativ volum al său, Goga rămîne vestitorul acelui „înfricoşat vifor al vremilor răzbunătoare", unul dintre cei mai de seamă cîntăreţi romîni ai luptei şi năzuinţelor populare, un inspirat poet al libertăţii noastre.

BDD-A10360 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:00 UTC)